

Дубасенюк О.А. Становлення і розвиток акме-особистості видатного вченого М.М. Міклухо-Маклая // Сучасні проблеми наукової та духовно-просвітницької діяльності Міклухо-Маклая: Збірник матеріалів Маклаївських читань, присвячених 145-річчю переїзду родини Міклух на Малинщину (30 травня 2018 р., м.Малин). – Малин: Вид-во МЛТК, 2018. – С.12-16.

Дубасенюк О.А.

доктор педагогічних наук, професор

ЖДУ ім. Івана Франка, м.Житомир, Україна

Становлення і розвиток акме-особистості видатного вченого М.М. Міклухо-Маклая

Розвиток та становлення видатного вченого Миколи Миколайовича Міклухо-Маклая, його акме-вершини як філософа, антрополога, етнографа, анатома, лікаря, біолога, географа, лінгвіста відбувалися під впливом багатьох чинників.

Роль спадковості, родини. Відомо, що народився Микола Миколайович Міклуха 5 (17) липня 1846 року в селі Язикове Боровицького повіту Новгородської губернії (зараз село без постійного населення в Окуловському муніципальному районі Новгородської області) в родині інженера-залізничника Миколи Ілліча Міклухи. На той час батько Миколи Миколайовича був начальником будівництва ближньої ділянки Петербурзько-Московської залізниці та винаймав для родини кімнати в садибі Рождественське. Учений писав, що в його особі щасливо поєдналися корені запальних запорожців з коріннями мішаної німецько-польської родини. Учений дуже любив батьківщину свого батька, мальовничу Україну. Батьки створили всі умови для розвитку обдарованості своїх дітей і, зокрема Миколу, які здобули прекрасну для того часу освіту. Він отримав добру домашню початкову освіту. У віці чотирьох років навчився читати. До 7 років вже непогано знав латину, французьку та німецьку мови. Однак, попри

розвиненість та ерудованість, малого Миколу відмовились приймати навіть до першого класу початкової школи – хлопчик був кволим та, до того ж, ще й дуже заїкався. Мати Миколи – донька відставного підполковника-лікаря Семена Беккера, німця за походженням, ріднею якій доводилися знамениті Гете. А дідусь по її лінії був одружений на польській дворянці Лідії Шатковській, ужилах якої бігла кров відомого роду Міцкевичів. Тож можна не дивуватись, що мандрівник завжди брав із собою у подорожі три книжки: «Тараса Бульбу» Гоголя, «Фауста» Гете і томик віршів Міцкевича. В одному інтерв'ю відомий усьому світу вчений сказав: «Моя особа – живий приклад того, як щасливо з'єдналися три одвічно ворожі сили. Я дуже люблю вітчизну мого батька – Україну, але ця любов не применшує поваги до двох вітчизн моєї матері – Німеччини та Польщі».

Саме родина постійно морально й матеріально підтримували Миколу у його наукових пошуках та кругосвітніх подорожах, які вимагали значних фінансових витрат. Родина Міклух здійснювала велику просвітницьку діяльність на Малинщині. *Всебічна освіта*. Миколай здобував ґрунтовну освіту у престижних навчальних закладах Росії та Європи – в Петербурзі в гімназії та університеті, Німеччини, де закінчив філософський факультет Гейдельберзького університету, а пізніше – здобув медичну освіту в Єнському та Лейпцізькому університетах. Він працював з видатними вченими того часу.

Роль науковців-наставників. У його науковому становленні велику роль відіграв відомий зоолог Єнського університету Е. Геккель та вчений-анатом К. Гегенбаур. Під їх керівництвом молодий учений починає вивчати порівняльну анатомію тварин. У якості асистента Е. Геккеля, Міклухо-Маклай здійснив подорожі на Канарські острови та Марокко.

Наукові здобутки вченого. Набуваючи досвід, кругозір молодого дослідника розширюється. Він – один з останніх в історії науки натуралістів широкого профілю, який багато подорожував, відвідав усі материки. Активно працював як у галузі зоології та ботаніки, антропології та

етнографії, так і в областях науки, безпосередньо з ними не пов'язаних (океанографія, геологія та ін.). У цих галузях Міклухо-Маклай досягнув значних успіхів. Про видатні дослідницькі здібності та незвичайну цілеспрямованість, працездатність і наполегливість слугують такі окремі факти: ученим здійснено порівняльно-анатомічні дослідження разом з німецьким зоологом Антоном Дорном (1868-1869 рр.), збір зоологічних матеріалів, вивчення умов життя арабів (1869 р.), збір матеріали про мозок осетрових риб (1869 р.). Влітку того ж року він подорожував південним берегом Криму, басейнами Дону та Волги, де проводив подальші дослідження, у тому ж році проводив дослідження колекції губок у Зоологічному музеї Академії наук Петербурга. З квітня до травня 1870 року для встановлення наукових контактів поїхав до Лондона. По дорозі зупинявся у Берліні, Лейдені, Роттердамі, Брюсселі. З липня до жовтня того ж року з метою підготовки експедиції перебував у Петербурзі. У жовтні виступав з «Програмою досліджень» у Російському географічному товаристві. Розробляв програму антрополого-етнографічних досліджень в Океанії. Базою для своїх досліджень обрав Нову Гвінею. З 27 жовтня (8 листопада) 1870 до 19 вересня 1871 року здійснив свою першу подорож до Нової Гвінеї на корветі «Витязь». З 20 вересня 1871 до 24 грудня 1872 роки в перебував на острові Нова Гвінея на узбережжі затоки Астролябія (мис Гарагасі поблизу поселень Горенда та Гумба), яке він незабаром назвав Берегом Маклая. Ця назва узбережжя збереглася дотепер. З лютого до червня 1876 року подорожував західною Мікронезією й північною Меланезією на англійській шхуні «*SeaBird*». Під час подорожі проводив етнографічні й антропологічні дослідження; збирав відомості про діяльність торговців рабами і товарами. 26 березня з'являється перша згадка про намір створити Папуаський Союз. З 27 червня 1876 до 10 листопада 1877 років вдруге перебував на Березі Маклая на мисі Бугарлом (поблизу поселення Бонгу). Відвідав поселення узбережжя й прилеглих островів (архіпелаг Задоволених людей, о. Білі-Білі), зробив екскурсії в гірські райони, продовжив вивчення

папуасів, намагався впливати на їхнє господарство та побут. Папуаси сприймали вченого як «дуже велику людину» («тамо-боро-боро»). Учений зробив перші спроби розпочати створення Папуаського Союзу. З липня 1878 до березня 1879 років перебував у Сідней. Вченого прийняли почесним членом Ліннейвського товариства Нового Південного Уельсу. Брав активну участь у його роботі. Проводив порівняльно-анатомічні, антропологічні, етнографічні дослідження. Опублікував статті.

Практичні здобутки. Багато уваги вчений приділяв ідеї та практиці створення зоологічних станцій. Так, у 1869 році в Москві на II з'їзді природознавців і лікарів Миклухо-Маклай закликав науковців створювати морські біостанції для розвитку досліджень на морях. З'їзд підтримав вченого і прийняв рішення про створення Севастопольської біостанції. За його ініціативи було також створено Австралійську та інші зоологічні станції.

Крім того дослідником було запропоновано створити морську біологічну станцію в Сідней. У вересні 1878 року пропозицію Миклухи-Маклая було схвалено. Невдовзі у затоці Уотсон-Бей за проектом сіднейського архітектора Джона Кіркпатріка розпочалось будівництво станції, яка отримала назву Морської біологічної станції. 23 січня 1879 року Миклухо-Маклай надіслав відкритого листа британському Верховному комісару в західній частині Тихого океану Артуру Гордону про необхідність дотримання прав папуасів Берега Маклая.

Боротьба за права людини. М.М. Миклухо-Маклай відомий також як захисник корінних народів Південно-Східної Азії та Океанії, він активно виступав проти работоргівлі. Як учений, послідовно дотримувався принципу єдності людського роду. Його видатним акме-досягненням є розвиток учіння про людину, про рівність людської раси. Сутність цієї теорії полягає у тому, що культурні і расові ознаки різних народів обумовлені природним і соціальним середовищем. Дослідники наукової і гуманістичної діяльності Миклухо-Маклая зазначають, що заслуги вченого найбільш оцінені в світі, ніж в Україні. День його народження відзначається як Всесвітній день

етнографії. Він став першим, хто критикував расову дискримінацію, виходячи не з емоцій, а спираючись на наукові дані. Саме про Миколу Миколаєвича писав професор А.С. Берг, « ... В той час, коли інші географи відкривали нові, досі невідомі землі Миклухо-Маклай намагався перш за все відкрити людину».

Результати наукової діяльності. М.М. Міклухо-Маклай є автором біля 160 наукових праць. У 1990-1999 роках було здійснено видання шеститомного (у семи книгах), найбільш повного на сьогоднішній день зібрання творів ученого. Дослідники і практики продовжують вивчати багатогранну діяльність видатного вченого. Тому велику справу роблять українські вчені та викладачі і студенти Малинського лісотехнічного коледжу Житомирської області, які за допомогою нащадків великого вченого створили музей мандрівника М.М. Міклухо-Маклая – видатного вченого, проводять науково-практичні конференції та започаткували Маклаївські читання у навчальному закладі, на яких представляють результати наукової та просвітницької діяльності знаменитої родини Миклух на Малинщині. Саме на Малинщині Міклухо-Маклай написав перший том своїх знаменитих «Подорожів». Ось чому єдиний в Європі пам'ятник М.М. Міклухо-Маклаю знаходиться у м. Малині. У золотий фонд світової науки М.М. Міклухо-Маклай увійшов як гуманіст, високодостоїнна моральна особистість, безстрашний, мужній дослідник, який все своє життя віддав служінню людям та науці.

Література:

1. Лазанська Т. І. Миклухо-Маклай Микола Миколайович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6 : Ла – Мі. – С. 640
2. Полегкий О. Міклухо-Маклай Микола Миколаєвич (1846-1888) // проект «Музейний простір країни»

3. Тютюнник Є., Шпак В. «Каарам тамо» – людина з Місяця //Урядовий кур'єр « 16 липня, 2011 р.